

**ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Розроблено інноваційні засади реалізації перспективних напрямів забезпечення економічної безпеки держави, розглянуто сучасні проблеми формування інноваційного розвитку держави, запропоновано стратегічні напрями зміцнення економічної безпеки держави. Доведено, що в зв'язку з втратою країною наукового потенціалу, зниження попиту на наукоємну продукцію, закріплення сировинної орієнтації економіки науково-технологічна сфера потребує впровадження ефективних механізмів підтримки інновацій на всіх етапах впровадження та організації промислового випуску новітньої продукції, що дозволить зробити вітчизняну продукцію конкурентоспроможною на світовому ринку.

Ключові слова: економічна безпека держави; складові економічної безпеки; загрози економічній безпеці; інноваційні засади.

Матковський А.В. Инновационные основы реализации стратегических направлений обеспечения экономической безопасности

Разработаны инновационные принципы реализации перспективных направлений обеспечения экономической безопасности государства, рассмотрены современные проблемы формирования инновационного развития государства, предложены стратегические направления укрепления экономической безопасности государства. Доказано, что в связи с потерей страной научного потенциала, научно-технологическая сфера нуждается во внедрении эффективных механизмов поддержки инноваций на всех этапах внедрения и организации промышленного выпуска новейшей продукции, что позволит сделать отечественную продукцию конкурентоспособной на мировом рынке.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства; составляющие экономической безопасности; угрозы экономической безопасности; инновационные принципы.

Matkovskiy A.V. Innovative fundamentals of implementation the strategic directions of the economic security providing

Innovative principles of the implementation of promising directions in ensuring economic security are developed. Modern problems of formation of innovative development of the state are considered. Strategic directions to strengthen the economic security of the state are proposed. It is proved that due to loss of the country's scientific potential, scientific and technological field requires the implementation of effective mechanisms to support innovation at all stages of the implementation and organization of industrial production of the latest products. This will make domestic products competitive in the world market.

Keywords: economic security of the state; components of economic security; threats to economic security; innovative principles.

Сучасні інтеграційні процеси та глобалізація світової економіки надають особливого значення проблемі економічної безпеки держави як основи забезпечення її суверенітету, конкурентоспроможності, органічного входження країни в систему світової економіки. За таких умов функціонування економічної системи України визначає потребу подолання високо рівня зношеності й відсталості виробництва та пов'язаних із цим диспропорцій передусім на основі ефективного використання вітчизняних досягнень науки і техніки, для забезпечення конкурентоспроможності національного виробництва та економічного розвитку країни на інноваційній основі набуває особливої актуальності. Оцінюючи масштабність

назрілих проблем можна стверджувати, що на даний час вони становлять загрозу економічній безпеці України, перешкоджаючи ефективному функціонуванню національної економічної системи.

Серед вагомих наукових досліджень з питань забезпечення економічної безпеки України можна виокремити праці вітчизняних науковців, зокрема О. Барановського, І. Бінька, З. Варналія, О. Власюка, В. Гейця, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, Б. Губського, А. Гальчинського, А. Сухорукова, В. Кириленка, Ф. Медвідя, С. Кіреєва, Т. Ковальчука, В. Мунтіяна, О. Новікової, В. Шлемка, С. Пирожкова, О. Саснка, О. Стародубцевої та багатьох інших. Однак виникає необхідність проведення аналізу й

дослідження сучасних тенденцій рівня економічної безпеки України, своєчасного впровадження інноваційних засад реалізації стратегічних напрямів забезпечення економічної безпеки держави.

Метою роботи є розробка основних пріоритетних напрямів забезпечення економічної безпеки держави на засадах активації інноваційного розвитку держави.

Теоретичні узагальнення щодо сутності економічної безпеки держави, її змісту як системної категорії, значення в системі національної безпеки держави вимагає пошуку пріоритетних напрямів зміцнення економічної безпеки України в системі її національної безпеки. Аналізуючи концептуальні основи системи зміцнення економічної безпеки держави слід зауважити, що вона являє собою складну відкриту систему із єдиною метою, сукупністю цілей з її досягнення, принципів та функцій, що передбачає визначення та підтримку пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на державному, галузевому, регіональному і місцевих рівнях.

Метою системи зміцнення економічної безпеки країни є формування та підтримання умов ефективного функціонування економічної системи, що передбачає стійке економічне зростання, незалежність та адаптаційність національної економіки незалежно від впливу негативних факторів зовнішнього і внутрішнього характеру [9].

В рамках нормативно-правової бази формується єдина державна політика, яка являє собою узгоджену, збалансовану, скоординовану систему заходів, в тому числі в сфері забезпечення економічної безпеки держави, адекватних внутрішнім і зовнішнім загрозам. Основні напрями державної політики з питань національної безпеки України в економічній сфері визначені ст. 8 Закону України «Про основи національної безпеки України» [1].

Інституційно-організаційна складова забезпечення економічної безпеки держави складається з органів законодавчої, виконавчої й судової гілок влади та Президента України, діяльність яких спрямована на реалізацію економічної політики щодо забезпечення економічної безпеки в системі національної безпеки України. Суттєвим недоліком інституційно-організаційної складової є відсутність чіткого розмежування повноважень органів державної влади, на яких покладено функції забезпечення економічної безпеки України. Тому, спираючись на світовий досвід забезпечення економічної безпеки дер-

жави, необхідно на законодавчому рівні чітко розмежувати їх функції та завдання, створити єдиний центр координації та контролю за діяльністю органів влади в сфері забезпечення економічної безпеки України. Важливо також розмежувати завдання державного, регіонального і місцевого рівнів при забезпеченні єдності виконавчої влади у сфері управління економічною безпекою кожного з регіонів та держави в цілому, а також відповідної підтримки належного рівня інноваційного розвитку.

Для здійснення державними органами діяльності щодо забезпечення економічної безпеки країни вагоме значення має об'єктивна, повна, комплексна інформація про економічне становище країни і рівень реалізації пріоритетних національних інтересів у економічній сфері, визначених на законодавчому рівні. Отже, основними завданнями інформаційно-аналітичної складової забезпечення економічної безпеки є аналіз економічного стану, виявлення тенденцій соціально-економічного розвитку держави та її регіонів, виявлення та оцінка загроз економічній безпеці на усіх рівнях. Результатом комплексного аналізу є систематизована інформація про ступінь небезпечності загроз, причини й наслідки їх виникнення [6, с. 229].

Таким чином, обов'язковими елементами інформаційно-аналітичної складової є поточне спостереження, оцінювання та аналіз соціально-економічних тенденцій щодо забезпечення економічної безпеки, тобто здійснення постійного моніторингу економічної ситуації в країні та за її межами з метою своєчасного виявлення, оцінки й нейтралізації небезпечних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, що можуть становити загрозу економічній безпеці держави.

Відсутність ефективної інституціональної системи, а також непослідовність системної трансформації в Україні є основними причинами виникнення інституціональних деформацій, серед яких збільшення масштабів тіньового сектора національної економіки, поширення корупції. Вирішення даних проблем можливе лише в разі проведення взаємоузгоджених та взаємопов'язаних інституціональних змін на основі комплексного системного підходу.

Стратегічною метою розвитку національної економіки та досягнення бажаного рівня інноваційності економіки не можливо без залучення капіталу на мезо-, мікрорівні, тому

потрібно в рамках реалізації Програми забезпечення економічної безпеки підвищувати інноваційно-інвестиційну привабливість території й ефективно регулювати інвестиційним процесом у регіоні.

Найгостріші проблеми сьогодення у сфері забезпечення національної безпеки взагалі і економічної зокрема були визначені у Посланні Президента України до Верховної Ради України. Серед них: суттєве посилення фінансової безпеки і максимальне поліпшення інвестиційного клімату; досягнення реального економічного зростання та утворення ефективної системи соціального захисту населення; посилення трудоресурсної безпеки; підвищення рівня продовольчої безпеки держави; створення надійних гарантій техногенної, екологічної та технологічної безпеки, розвитку науково-технічного потенціалу; посилення енергетичної безпеки; забезпечення інформаційної безпеки держави; поглиблення інтеграційних взаємовідносин; підвищення рівня конкурентоспроможності держави з урахуванням національних інтересів за всіма складовими зовнішньоекономічної політики.

У стратегічному плані економічну безпеку гарантує лише конкурентоспроможна економіка, яку можна побудувати виключно шляхом відродження та прискореного розвитку перспективних секторів національної економіки за наявності конструктивних програм реструктуризації господарського комплексу країни. Натомість нині спостерігається тенденція реалізації лише тактичних заходів щодо забезпечення соціально-економічного розвитку економіки України.

Основне завдання держави в контексті забезпечення економічної безпеки – створення такого економічного, політичного та правового середовища й інституційної інфраструктури, які б стимулювали найбільш життєздатні підприємства, інвестиційні процеси, виробництво перспективних конкурентоспроможних товарів. Цей процес має супроводжуватися реалізацією інноваційних засад, серед яких найактуальнішими є такі:

- діагностика галузевої конкурентоспроможності, створення умов для входження до світової господарської системи;
- вибір пріоритетних сфер, галузей, комплексів, які в змозі забезпечити вихід на світові ринки;
- розробка програм та механізмів їх реалізації відповідно до обраних пріоритетів;

- забезпечення інноваційної активної участі в реалізації програм держави та інших суб'єктів господарської діяльності;

- розробка і впровадження системи економічного стимулювання розвитку інноваційного процесу;

- вдосконалення системи адресних державних замовлень на виконання НДДКР;

- формування і чітка реалізація цільових науково-технічних державних, регіональних і галузевих програм;

- створення інтегрованих формувань інноваційного типу.

Сьогодні потрібно враховувати, що місце країни в сучасному світі визначається якістю людського капіталу, ступенем використання науки і техніки у виробництві. Достатня кількість робочої сили і сировинних матеріалів усе менше розцінюється як конкурентна перевага. Сировинна орієнтація економіки, яка характерна на даний час для України, в сучасних умовах вважається безперспективним напрямком економічного розвитку через такі причини:

- «сировинна» економіка виробляє продукцію з низькою доданою вартістю переважно за неперспективними, брудними або шкідливими для навколишнього середовища технологіями, що знижує можливості майбутнього економічного розвитку країни;

- на сьогодні Україна має не настільки великі запаси природних ресурсів, щоб їх продавати у вигляді сировини, обмежуючи можливості існування наступних поколінь;

- Україна ще має достатній економічний потенціал для переробки власних природних ресурсів у конкурентоспроможну продукцію.

Отже, сировинний напрямок розвитку сучасної української економіки є не тільки неперспективним, але й суперечить світовим економічним тенденціям, для яких характерний інноваційний напрямок розвитку, внаслідок чого економіка України стрімко втрачає конкурентоспроможність, що послаблює економічну безпеку нашої країни.

Для зміцнення економічної безпеки України на основі інноваційного напрямку необхідно у першу чергу розробити і ввести в дію ефективний механізм управління інноваціями, який має поєднувати ринкові умови використання інновацій підприємствами з посиленням ролі держави у регулюванні інноваційної діяльності.

Удосконалення функціонування науково-технологічної сфери України з метою створення конкурентоспроможної продукції на

основі застосування сучасних технологій передбачає реалізацію таких заходів:

1) впровадження ефективного механізму державного планування інновацій та надання вирішальної ролі державі у визначенні стратегічних, тактичних та оперативних цілей інноваційного розвитку;

2) створення ефективною системи фінансового забезпечення інновацій шляхом безумовного виконання положень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» насамперед у частині бюджетного фінансування наукової і науково-технічної діяльності на рівні не меншому від 1,7% ВВП, при цьому стратегічні цілі повинні забезпечуватися фінансовими можливостями держави, тактичні інноваційні цілі – можливостями регіонів, оперативні інноваційні цілі – фінансами підприємств;

3) здійснення структурної і технологічної модернізації науково-технічного потенціалу, приведення тематичного фронту науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у відповідність до потреб виробничої сфери;

4) забезпечення на законодавчому рівні сприятливих умов для різних форм інтеграції науки і виробництва, використовуючи для цього політику бюджетного, кредитно-фінансового, податкового та митного сприяння розвитку інноваційних процесів, підтримку та поширенні прогресивних організаційних структур управління інноваціями: технологічних парків, інноваційних бірж, венчурних фірм, інноваційних центрів та інших організаційних форм та нормативно-правових механізмів введення об'єктів інтелектуальної власності до господарського обігу;

5) стимулювання розвитку раціоналізаторства та винахідництва у всіх сферах діяльності шляхом підтримки ентузіастів винахідництва, покращення якості освіти і науки з метою підвищення професійного рівня фахівців, створення суспільної організації типу асоціації, яка б об'єднувала винахідників, створювала умови для обміну інформацією, захисту винахідництва у державі, пошуку умов ефективного використання винаходів у практичній діяльності;

6) створення єдиної інформаційно-аналітичної системи моніторингу науково-технічної діяльності в Україні.

Склася напружена ситуація із забезпечення економічного розвитку енергетичних ресурсів в Україні. Щоб успішно конкурувати у сучасному глобалізованому світовому

економічному просторі, Україні необхідно мати надійні джерела енергопостачання та відносну енергетичну незалежність. Результати проведеного аналізу енергетичної безпеки України підтвердили загострення енергетичних проблем, в зв'язку з чим надзвичайної актуальності набуває енергетичний напрямок зміцнення економічної безпеки держави.

Отже, на сучасному етапі розвитку економіки України серед пріоритетних напрямків зміцнення її економічної безпеки слід виділити інституціональний, інноваційний, антикорупційний та енергетичний. Саме в даних сферах за результатами проведеного аналізу економічної безпеки було виявлено найбільш небезпечні загрози, що виступають каталізаторами ряду інших загроз економічній безпеці України за всіма її складовими.

Виходячи зі складного стану реального сектору економіки України ліквідація вищезазначених загроз повинна мати комплексний та системний характер в контексті переходу національної економіки на якісно інший рівень її розвитку, що спирається на інноваційну модель з відмовою від сировинної орієнтації, з метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Такий перехід має обов'язково супроводжуватися виведенням значної частини національного виробництва з тіні, рішучою протидією хабарництву та корупції, боротьбою з відтоком капіталу за кордон.

В даному контексті, спираючись на міжнародний досвід, на законодавчому рівні має бути розроблена Стратегія економічної безпеки України із систематизацією взаємоузгоджених та взаємодоповнюючих заходів зі зміцнення економічної безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] / Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» [Електронний ресурс] / Указ Президента України № 389/2013 від 08.06.2012 р. // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2012>.

3. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс] / Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.

4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] / Наказ Мінекономрозвитку України від 29.10.2013 р. № 1277 // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua/>

5. Концепція економічної безпеки України / [В. М. Гець, Б. С. Кваснюк та ін.]; кер. проекту В. М. Гець. – К.: Логос, 1999. – 56 с.

6. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

7. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: [монографія] / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 386 с.

8. Ковальчук Т. Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика / Т. Т. Ковальчук. – К.: «Знання», 2004. – 638 с.

9. Комарницький І. Ф. Концептуальні основи системи забезпечення економічної безпеки країни / І. Ф. Комарницький, О. С. Саєнко // Наук. вісник Чернівецьк. нац. ун-ту: зб. наук. пр. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – Вип. 493. Економіка. – С. 21–25.

10. Медвідь Ф. Економічна безпека: небезпеки і загрози національним та національно-державним інтересам України / Ф. Медвідь // Вісник УАДУ. – 2003. – № 2. – С. 129–135.

11. Саєнко О. С. Удосконалення інституціональної системи у контексті зміцнення економічної безпеки України [Електронний ресурс] / О. С. Саєнко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2011. – Вип. I (41). – Режим доступу до журн.: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2011_1/NV-2011-VI_19.pdf.

12. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В. Т. Шлемко, І. Ф. Білько. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.

13. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. (схвалена розпорядженням КМУ від 15.03.2006 р. № 145-р.) // Офіційний веб-сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.

14. Модернізація України – наш стратегічний вибір. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД, 2011. – С. 103–104.

15. Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації: матеріали «круглого столу» / за ред. О. В. Литвиненка. – К.: НІСД, 2011. – 64 с.

16. Проблеми та шляхи забезпечення економічної безпеки України // Рада національної безпеки і оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/news/25.html>.

17. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання: [аналітична доповідь] / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов та ін. за ред. Я. А. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 32 с.

REFERENCES

«Energetichna strategiya Ukraini na period do 2030 r.» [Energetic strategy of Ukraine till 2030] (skhvalena rozporядzhenniam KМУ vid 15.03.2006 r. № 145-r.).

<http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.

Komarnitskiy, I.F. and Saenko, O.S. «Kontseptualni osnovi sistemi zabezpechennya ekonomichnoi bezpeki kraini» [Conceptual fundamentals of state economical safety support system]. *Nauk. visnik Chernivets. nats. un-tu: zb. nauk. pr.*, no. 493 (2009): 21–25.

«Kontseptsiya ekonomichnoyi bezpeki Ukraini» [Conception of economical safety of Ukraine] / [V. M. Geets, B. E. Kvasnyuk ta in.]; ker. proektu V. M. Geets. – K.: Logos, 1999.

Kovalchuk, T.T. *Ekonomichna bezpeka i politika: iz dosvidu profesijnogo analitika* [Economic safety and politics: experience of professional analyst] / T. T. Koval'chuk. – K.: «Znannya», 2004.

Medvid, F. «Ekonomichna bezpeka: nebezpeki i zagrozi natsionalnim ta natsional'no-derzhavnim interesam Ukraini» [Economic safety: threats and risks for national and national-government interests of Ukraine]. *Visnik UADU*, no. 2(2003): 129–135.

«Metodichni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoi bezpeki Ukraini» [Guideline on calculation of level of economical safety of Ukraine] / *Nakaz Minekonomrozvitku Ukraini vid 29.10.2013 r. № 1277* // *Ministerstvo ekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukraini*. <http://me.kmu.gov.ua/>

«Modernizatsiya Ukraini – nash strategichniy vibir» [Modernization of Ukraine – our strategical choice] *Shchorichne Poslannya Prezidenta Ukraini do Verkhovnoi Radi Ukraini*. – Kiiiv: NISD, 2011: 103–104.

«Natsionalna bezpeka Ukraini: strategichniy prioriteti ta shlyakhi ikh realizatsii: materialy «kruglogo stolu» [National safety of Ukraine: strategical priorities and ways of their implementation] / za red. O.V. Litvinenka. – Kiiiv: NISD, 2011.

«Pro novu redaktsiyu Strategii natsionalnoi bezpeki Ukraini» [About new edition of Strategy of national safety of Ukraine] / *Ukaz Prezidenta Ukraini № 389/2013 vid 08.06.2012 r.* // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389/2012>.

«Pro osnovi natsionalnoi bezpeki Ukraini» [About fundamentals of national safety of Ukraine] / *Zakon Ukraini vid 19.06.2003 r. № 964-IV*. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

«Pro skhvalennya Kontseptsii zabezpechennya natsionalnoi bezpeki u finansoviy sferi» [About approval of Conception of national financial safety protection] / Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukraini vid 15 serpnia 2012 r. № 569-r // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.

«Problemi ta shlyakhi zabezpechennya ekonomichnoi bezpeki Ukraini» [Problems and ways of economical safety protection of Ukraine] // Rada natsionalnoi bezpeki i oboroni Ukraini. <http://www.rnbo.gov.ua/news/25.html>.

«Tinova ekonomika v Ukraini: masshtabi ta napryamki podolannya [Shadow economy in Ukraine: scale and ways of overcoming] / T.A. Tishchuk, Yu.M. Kharazishvili, O.V. Ivanov ta in. za red. Ya.A. Zhalila. – Kiiv: NISD, 2011.

Saenko, O.S. «Udoskonalennya institutsionalnoi sistemi u konteksti zmitsnennya ekonomichnoi bezpeki Ukraini» [Improvement of institutional system in relation to strengthening of economical safety of Ukraine]. Visnik Chernivets'kogo torgovel'no-ekonomichnogo institutu, no. 41 (2011). http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2011_1/NV-2011-VI_19.pdf.

Shlemko, V.T., and Binko, I.F. Ekonomichna bezpeka Ukraini: sutnist i napryamki zabezpechennya [Economical safety of Ukraine: nature and ways of protection] / V. T. Shlemko, – Kiiv: NISD, 1997.

Varnaliy, Z.S. and Burkaltseva, D.D., Saenko, O.S. Ekonomichna bezpeka Ukraini: problemi ta prioriteti zmitsnennya [Economical safety of Ukraine: problems and priority of strengthening]. Kiiv: Znannya Ukraini, 2011.

Vasiltsev, T.G. Ekonomichna bezpeka pidpriemstva Ukraini: strategiya ta mekhanizmi zmitsnennya: [Economical safety of entrepreneurship in Ukraine: strategy and mechanism of strengthening] / T. G. Vasiltsev. – Lviv: Aral, 2008.

Матковский Андрей Всеволодович,

соискатель,

Полтавский национальный технический университет имени Ю. Кондратюка,

E-mail: alexxx_sandra@mail.ru

Matkovskiy Andrey Vsevolodobich,

Applicant,

Poltava National Technical

Yuri Kondratyuk University,

E-mail: alexxx_sandra@mail.ru